

VIDÉKI GARNIZONOK A HÁBORU ALATT

IRTA: DR. VAJDA BÉLA

A ma vidéki városokban, melyek nagyobb katonai összpontosítások székhelyei, a kerületi hadkiegészítőségek központjai, alaposan megváltozott az élet a háboru alatt, sokkal inkább, mint a fővárosban. Ez természetes, hiszen a katonai beszállásolások és behívások útján 50, sőt 100 százalékkal emelkedik itt a városban lakók száma.

A romantika szempontjából is sok érdekes megfigyelni való kínálkozik itt, de ezt másokra bízom. És itt a zsidó katonák életére akarom a figyelmet fordítani. Ezek a bevonult katonák nem 20—21 éves ifjak csupán, mint béke idején, kik a vallásos élet parancsain könnyen túlteszik magukat, ha muszáj, hanem túlnyomó számban meglelt családapák, kik már évtized óta a legszigorubb vallásos élethez vannak szokva és nagyobbára olyan vidékről jönnek, hol a zsidó hitközség eleven életet él.

A hadvezetőség is méltányolja ezt és igyekszik lehetővé tenni, hogy az átmenet a szigoruan vallásos polgári életből ne legyen olyan nagyon éles. Egyes helyeken, hol a zsidó katonák nagy százalékban állomásoznak, megkísérlik, hogy *koser menage*-t főzzenek, de ez természetesen nem válik be. Így hát a zsidó

hitközségekre és intézményekre hárul a feladat, hogy rituális ételt nyújtsanak azoknak, kik azt nélkülözni kénytelenek. Nagyobb hitközségek és chevra kadisák *magán hadikórházakat* rendeznek be koser étkezéssel, hol természetesen nem zsidó katonákat is ápolnak, de jelentékeny számban mégis zsidó betegeket küldenek oda a katonai parancsnokságok. Itt zsidó urinők látják el nagy buzgalommal az ápolónői teendőket, de a többi hadikórházak önkéntes ápolónői között is mindenütt ott találjuk őket a legfáradhatatlanabbak sorában.

Számos helyen *zsidó népkonyhákat* rendeznek be, hol csekély díjért vagy egészen ingyen étkeznek zsidó katonák, sőt egyes északkeleti városokban (Ujhelyen, Máramarosszigeten stb.) a kaszárnyákba szállítják be főztüket, mihez a katonai hatóság szívesen nyújt segédkezet.

De a háboru nem akar véget érni, a zsidó hitközségek anyagi forrásai kezdenek kimerülni, mert nemcsak ilyen irányban, hanem az általános hadsegélyezésből is hatalmasan kiveszik részüket. *Az izr. nő- és leányegyesületek* a székhelyükön működő vöröskeresztegyetek leghatalmasabb támaszainak bizo-

nyulnak, amellet önállólag is működnek az általános hadsegélyezésben. Foltazzák a kórházak fehérműit, ujakat varrnak, kötik fáradhatatlanul a hideg ellen védő ruhadarabokat, főleg az első időkben, midőn a hadvezetőség jobban sürgette azokat és töltögetik ezer, tizezer, sőt százezer számra katonáink apró szórakoztatóit és kedvelt csemegéit — a cigarettákat.

Mikor közeledik a karácsony ünnepe, ujult erővel indul meg a munka és ezen egyesületeink szeretetadományai a harctéren küzdő és kórházakban fekvő katonák számára csaknem mindenütt a legtekintélyesebbek.

Mulnak, telnek a hónapok, a háboru még mindig tart és így nem csoda, ha hitközségeink és egyesületeink pénzforrási kimerül a kettős irányu munkában, hiszen a háboru alatt befolyó jövedelmeik alig vannak, sokhelyt teljesen hiányoznak és így az alaptökéhez kell nyulni. Szép statisztika lesz a háboru után, amely majd kimutatja, mennyivel fogytak meg jótékony egyesületeink alaptökei a hadsegélyezés folytán.

Ami a karácsony az általános szeretetmunkában, az a *peszach és őszi ünnepek* a vallásos irányu hadsegélyezésben. Ha az év alatt nem tudjuk mindenütt koser étellel ellátni a zsidó katonát, ilyenkor annál buzgóbban gondoskodunk róla. A katonai hatóságok készséggel bocsátják e célra rendelkezésünkre az u. n. menage pénzt, de ez természetesen alig harmadrészét fedezi a szükséges költségeknek. A többinek előteremtésére a hivek örömmel vállalkoznak. Kisebb vidéki városokban is 150—200 zsidó katoná ul a széderasztalnál és kap teljes 8 napon át husvétit ételt.

Szép látvány, midőn a zsidó katonák vezényszó alatt jönnek szent ünnepen a templomba, onnan pedig a közös étkezéshez, vagy az egyes családokhoz osztják ki őket, kik örömmel fogadják asztalaikhoz. De még meghatóbb és feledhetetlenebb látvány, mikor a talpon járó zsidó beteg katonák jönnek a kórházból zárt sorokban és egész lassu léptekben az istentisztelethez és közös étkezés-

hez, köztük kucsmáikban az orosz zsidók, kik megsebesülve kerültek fogságunkba. A munkára kiadott orosz zsidó foglyok is szeretettel teljes fogadtatásra találnak ilyenkor mindeütt és számos szép példáját látjuk annak is, mennyi igaz emberszeretettel igyekeznek a keresztény vallásu munkaadók azon, hogy ezek szent ünnepeiket méltón megtarthassák.

A Chanuka és purim sem mulik el annélkül, hogy katonáinkról meg ne emlékezzünk. Cigaretteket és süteményt osztunk ki ilyenkor közöttük.

Katonáink lelki gondozásának nagyon megható mozzanatai a számukra tartott külön istentiszteletek. Minden egyes menetzászlóalj zsidó katonái hadba vonulásuk előtt rendszeren szombaton templomba jönnek földiszittett sapkáikban. Ott a rabbi buzdító, lelkesítő és tanító szavakat intéz hozzájuk és megáldva őket Áron áldásával, bocsátja legnehezebb hazafiui kötelességük teljesítéséhez.

Ilyenkor tűnik ki, hogy egy menetzászlóalj legénysége (kb. 1200 ember) között mennyi a zsidó. Néha csak 40—45, de van eset, hogy 100—120-an is vannak, ami 8—10 százalékot jelent. Az önkéntes tiszti tanfolyamok növendékei a kurzus bevégezése előtt rendszeren a templomba vezényeltetnek. Volt rá eset, hogy 250 zsidó volt egy tanfolyamban, de az összes növendékek 30%-ánál talán sohasem volt kevesebb. Valljuk be azonban őszintén, hogy istentiszteletünk bizony csak akkor bensőbb és látogatottabb, ha a katonák megjelennek, különben nem igen tapasztaljuk a háboru állítólagos befolyását a vallásos élet erősbödésére, sőt a nehéz idők folytán terjedő idegeség inkább akadály a hitélet bensőségének.

Talán sohasem nyilvánult meg szembeötlőben, milyen hazugság a két zsidó felekezetről szóló elmélet, mint mostanában. A hadvezetőség nem ismer csak egy zsidóságot, de nem is kívánja tőle az ellenkezőjét senki. Otrhodox vidékről és hitközségből jövő katonák meggyőződnek róla, hogy a „neolog“ rabbi igaz lelki atyjuk nekik, ki épen olyan odaadással,

mint otthoni papjuk, de összeköttetéseinél fogva rendszeren nagyobb eredménnyel gondoskodik arról, hogy ők vallásuk parancsait betarthassák. Hozzá fordulnak ügyes-bajos dolgaikban, mint lelki atyjukhoz és meghatott lélekkel fogadják el tőle az áldást, mert érzik, hogy igaz szívből jő. A rabbi vezetése alatt az istentiszteleten úgy a templomban, mint a kórházakban — mert ezekben sikerült sokhelyt külön beszahmidrást berendezni számukra — együtt imádkozik mind a zsidó katonára és senkinek sem jut olyasmi eszébe, hogy ők kétféle felekezethez tartoznak. Ha itt-ott különbözik is az istentisztelet valamilyen attól, melyhez ők szokva voltak otthon, azt természetesnek találja mindegyik, mert hiszen jól tudja, hogy minden vidéknek megvannak a maga helyi szokásai, ama vallásos vidékeken még jobban, mint mifelénk.

De az orthodox vidékre került modern nevelésű zsidó katonára is örömet vesz részt az ottani istentiszteleten, mert látja ott a mély vallásos érzés közvetlen megnyilatkozását, legföljebb a zaj és rendetlenség zavarja kissé, melyhez otthon szokva nincs. De az ottani rabbi szívből jövő szavait, ha azok nem állanak is a szónoki művészet magaslatán, áhítattal hallgatja és áldását lelki megnyugvással fogadja. Talán nem fogunk csalatkozni azon reményünkben, hogy az egész magyar zsidóság együttérzésére jótékony befolyással lesz a háborús viszonyok folytán beállott sűrűbb érintkezés és az, hogy így a különböző vidékek zsidói jobban megismerték egymást.

Sőt azt is merem állítani, hogy a különböző pártállású rabbik között sohasem volt bensőbb a személyes és levélbeli érintkezés, mint mostanában. Vállvetve, egymást segítve igyekeznek lehetővé tenni a zsidó katonák vallásos életét és együtt igyekeznek védekezni a *zsidógyűlölet* ellen, mely a Hinterland egyes vidékein ugyancsak mutatkozik, sokkal inkább, mint a háború előtt.

Kint a tűzvonalban hogy milyen szellem uralkodik e tekintetben, azt meg fogják írni

azok, kik annak szemtanúi voltak. Nekem ez részül nem jutott, de elég élénk levelezést folytatok ottkint küzdő tanítványaimmal és egyéb ismerőseimmel. Valamennyi azt vallja, hogy ottkint zsidógyűlölet nem létezik. Állandóan élet és halál között lebegve ott mindenki társában csak a vele egy sorsban élő embert látja. Hozzájárul még ehhez a csapatainknál hála Isten erősen kifejlődött kameradi összetartás, ami dicső harci eredményeink fontos tényezője volt.

Minden elfogultság nélkül tekint egyik a másikra és így könnyen meggyőződik, hogy hűség, kötelesség teljesítés vagy éppen használhatóság és leleményesség tekintetében nem áll mögötte a zsidó senkinek és így nem csoda, ha némelyek a harctéren megnyilatkozó filosemitizmusról is beszélnek.

Itthon a garnizonban egészen másképp áll a dolog. Elég nagy számban akadnak itt, zsidók és nem zsidók között egyaránt, kik a harcterről huzódni akarnának. Ezek közül mindenki a másik bujkálásában a saját dekolálásának akadályát látja. Így aztán azoknak, kiknek ugyanis elég gyakorlatuk volt a zsidókárolásban, most külön okuk is van rá, hogy minél hangosabban szidják a zsidót és vádolják őt bujkálással. Ezzel régi szenvedélyüknek tesznek eleget és egyuttal saját dekkolásukat is takargatják.

Hát tagadhatatlan, hogy katonai irodákban, kórházakban és gazdasági hivatalokban akadnak zsidók. Békeidőben az ilyen segédszolgálatra beosztottak 60—70%-a zsidó volt, akkor senki sem kifogásolta. Ma talán 6—7 százaléka zsidó akad és emiatt az egész zsidóságot okolják.

Nagyon jellemző, hogy a felsőbb katonai hatóságokhoz olyan alakban érkeztek feljelentések, hogy zsidók és tanítók bujkálnak az irodai és kórházi segéd személyzet között. Hiszen ez egészen természetes lett volna, mert éppen ezek között számarányukon felül akadnak olyanok, kik ezen munkákra kiválóan alkalmasak és ott szinte nélkülözhetetlenné válhattak — és ez még se volt igaz.

Sok esetet tudunk, amidőn egyes denunciánsok azt állították a különböző garnizonokról, hogy ott a segédszemélyzet fele zsidó. A megvizsgálásra kirendelt u. n. „repülő“ bizottságok pedig nem leltek ott 6—7 százalékot sem és ezeket is mind alkalmatlanoknak találták a harctéri szolgálatra. Akadt ugyan 1—2 harctéri szolgálatra alkalmas is, de ezekről parancsnokuk kijelentette, hogy nem tudja őket nélkülözni. Nagyon sok esetben a legzsidógyűlölbbr hırben álló parancsnokok teljes erővel tiltakoztak, hogy elvigyék az ő zsidójukat, mert azt munkakörében nem tudták volna helyettesíteni a háboru ügyének érzékeny kára nélkül.

De arra is sok esetet tudunk elmondani, hogy ilyen segédszolgálatra beosztott zsidó önként jelentkezett a menetszázadhoz parancsnoka akarata ellenére. Eljárásukat minden hamis pathos nélkül egyszerűen így magyarázták meg:

„Itthon a kórházakban a harctérről jövő katonákkal foglalkozva, állandóan a fertőzés veszélyének vagyunk kitéve. Számosan közülünk életükkel fizették meg a betegek ápolása körüli buzgalmukat. És a hála az, hogy gyávasággal vádolnak és zsidógyűlöletet kell itt tünnünk nap-nap után. Ezerszer szívesebben megyünk a harctérre, hol minket is embereknek tekintenek“.

Nem tudom, lehetséges lesz-e pontosan megállapítani, hogy a zsidó katonák hány százaléka volt a tüzvonalban és hány egyéb munkakörben. Dehát ez végre is nem mi tölünk függött, nem mi rendelkezünk a beosztás fölött, hanem a katonai hatóságok, kik között bizony alig van zsidó és kiket igazán nem vádolhatni azazl, hogy a zsidók iránt el-

nézéssel és kimélettel viseltettek. Beosztásunk miatt bennünket sem gáncs, sem dicséret nem illet meg, de azt az egyet, mint el nem vitatható igazságot állíthatjuk oda:

Ahova minket rendeltek, ott mi legjobb tudásunk szerint és a legnagyobb lelkiismeretességgel állottuk meg helyünket. Aruló, ellenséggel cimboráló közöttünk nem akadt, — erről beszelnünk sem kell, de nem akad olyan sem, ki a reá bizott munkát teljes kötelességtudással és buzgósággal ne teljesítené akár a tüzvonalban, akár az irodákban és kórházakban, akár egyéb munkakörben.

Mint e nagy idők örök emlékei ott sorakoznak a zsidó temetőkben ama katonáink diszsirohelyei, kiknek tetemeit chevra kadi-sáink kikérték mindenütt, ahol lehetett és nagy költségek és fáradságok árán is maguk temették el.

De a mi törhetetlen hűségünket és eredményes munkánkat hirdetik az egyes ezredek ama anyakönyvei, melyekben a különböző kitüntetések vannak feljegyezve. Úgy vélem, magunk iránti kötelességünk, hogy ezen lajstromokból kiírjuk és összeállítsuk ama zsidó katonák neveit, kik a kitüntetést nemcsak megérdemelték, de meg is kapták. Ezen kötelességnek igyekszem eleget tenni, midőn a Magyar Zsidó Hadi Archivum számára összeállítom ama kitüntetett zsidó katonák névsorát, kik az én lakóhelyemen székelő kerületi hadkiegészítéshez tartozó ezredekben szolgálnak. Kartársaim, kik a zsidók által sürübben lakott vidéken működnek, bizonyára ennél sokkal tekintélyesebb listát fognak összeállíthatni. Ugyan mennyivel állhatnak itt a 4.5%-okon, országos számarányunkon felül?!